

Serbest Yazılar

Free Papers

Internet'in Önünü Tıkayanlar

Mustafa Akgül*

Öz

Internet devrimsel bir değişimi ifade etmektedir. Yedi yaşını bitiren Türkiye İnterneti'nin alt yapı, insan gücü, kültürel yapısal, yasal ve ulusal sahiplenme gibi önemli sorunları olmakla birlikte Türk toplumundaki dinamik unsurlarla, başarılı politikalar ve uygulamalarla bu sorunlar aşılabılır. Bu ortak sorumluluğumuzdur.

Giriş

Internet devrimsel bir değişimi temsil etmektedir. Avrupa Birliği "Herkes Internet" sloganı ile temsil ettiği e-Avrupa inisiyatifinde, İnternet'i sanayi devriminden sonra en önemli gelişme olarak belirtiyor. Bu konuda ABD'den epey geri kaldığına karar veren AB, radikal kararlar alıp hayata geçirme sürecine girmiştir.

Türkiye İnternet'i ise 7 yaşını bitirdi. Oldukça sancılı geçen bu sürecin sonunda, önemli gelişmeler gündemde. Basın ve özellikle Tv'de İnternet reklamları çoğalmış ve deterjan reklamlarının önüne geçmiş durumdadır. Tüm büyük holdinglerimizin birer İnternet şirketi sahibi olmaları ve bankaların İnternete taşınma işini ciddiye almaları sevindiricidir.

Zaman zaman, Türkiye İnterneti'nin çok hızlı büyüme isteğinin bir şekilde engellendiği izlenimi ediniliyor ve bu çeşitli çevrelerce dile getiriliyor.

Türkiye İnterneti'nin büyümesini engelleyen etmenler nelerdir? Hangi kurumsal yapı, mekanizmalar gelişmeyi tıkıyor? Doğal limitler var mı? Bu yazı, bu konularda bir tartışmayı başlatmak, bu konuda düşünmeyi kıskırtmak, araştırmalara başlangıç olabilmek amacıyla yazıldı. Tıkanıklık noktalarını saptayabilirsek, onları ortadan kaldırmaya yönelik çalışmalara el birliği ile girişebiliriz. Bu konuda nelerin yapılması gerektiği konusunda çok önemli bir "yol haritası" çıkmış olur.

* Doç. Dr. Mustafa Akgül, Bilkent Üniversitesi Endüstri Mühendisliği Bölümü Öğretim Üyesidir; e-posta: akgul@bilkent.edu.tr

Türkiye İnterneti'nin önünü tıkayan engelleri kalın çizgileri ile alt yapı, insangücü, kültürel, yapısal, yasal ve ulusal sahiplenme alt başlıkları ile incelenecektir.

Alt Yapı Sorunları

İnternet'in hızlı gelişebilmesi için yaygın, düzgün çalışan, ucuz ve esnek bir alt yapı olması gerekir. TT (Türk Telekom)'nin oldukça yaygın, iyi bir fiber optik ve sayısal santral yapısı var. Önemli istisnaları olmakla beraber, il ve ilçe düzeyinde alt yapı, telefon için uygun olmakla birlikte, veri (data) ve İnternet için henüz aynı ölçüde uygun değildir. İlçe, belde ve köy düzeyinde bu anlamda eksikler çoktur. TT'nin hızı ve hizmet anlayışı ise, İnternet'in istediği hız ve kıvraklığın çok uzağında. Şu an bir şirket olan TT, pratik olarak bunun farkında değil. Bugün, İnternet omurgasının önemli bir parçası TTnet'tir. Maalesef, istenilen düzeyde çalışmamaktadır. Kablo ve xDSL hizmetlerinde de yeterli değildir. Alt yapıya önemli yatırım yapılmalıdır.

Alt yapı hizmetlerinde rekabet gereklidir. Türkiye, alt yapıya yatırım yapmalıdır. Kablonet ve DSL hizmetleri, ISS'ler kanalıyla rekabete açılmalı ve sabit IP ile kurumsal kullanıma uygun hale gelmelidir. TTnet düzgün işletilmeli, "proxy", "cache" gibi servisler profesyonelce verilmeli, yurt dışı hatlar hızlıca ve ciddi oranda artırılmalıdır.

İnsan Gücü Sorunları

İnternet'in başını çektiği bilişim sektöründe, tüm dünyada insangücü açığı had safhadadır. ABD'de bu yıl 850-900 bin kişilik bir açık söz konusudur. Almanya 20 bin kişilik bir açığı yurt dışından kapamaya çalışmaktadır, Türkiye'den bilişimci transferi çabaları vardır. Y2K sorunu sırasında, Hindistan'dan bilgisayar mühendisleri getirildiği de bilinmektedir.

İnsangücü açığı konusunda Türkiye'de bazı gelişmeler olmaktadır. Bilgisayar programları sayısında artış görülmektedir. Üniversitelerde, temel bilgisayar kültürü vermeye yönelik enformatik bölümleri kurulmuştur. YÖK'ün özendirilmesiyle 2 üniversitemizde enformatik enstitüsü kurulmuştur. Yapılanlar olumlu olmakla birlikte, işin stratejik boyutu ve oluşmakta olan insangücü açığıyla doğru orantılı ve yeterli değildir. İnsangücü açığını kapama yönünde üniversiteler, özel sektör ve sivil toplum örgütleri üzerlerine düşeni yapmalıdır. İlk yapılacak iş, öğretim üyesi kadrosunu nitelik ve nicelik olarak geliştirmektir. Türkiye'nin çok geniş bir yelpazede, teknisyenden, doktora araştırmacıya kadar her düzeyde bilişimci yetiştirmesi gerek-

mektedir. Ülke, bu teknolojilerde üretimi hedef almalıdır. Bu kapsamda, öğretim üyeliği cazip bir meslek haline getirilmelidir. Üniversiteler, en iyi öğrencilerini ve genç hocalarını üniversitede tutamıyorlar. En iyileri yurtdışına gitmekte, bir kısmı da özel sektöre kaçmaktadır. Bu üçünün doğal bir dengesi olmalı ve üniversitelerde bir miktar yetenekli genç beynin kalmasını sağlayacak mekanizmalar kurulmalıdır.

Türk üniversite sistemi, yetiştirilen insan gücü açısından, yani bölümler ve kontenjanlar bakımından yeniden yapılandırılmalıdır. Piyasanın, şimdi ve gelecekte talep etmediği/etmeyeceği bölümlerdeki kontenjanlar azaltılmalı, bilişim teknolojileri ve "liberal art" türü eğitime yönlendirilmelidir. Üniversite eğitimi, meslek yüksek okulu eğitiminden farklıdır. Teknolojinin çok hızlı gelişmesi, artık yüksek öğrenimi, hemen iş yapacak insandan çok, ufku açık, esnek, öğrenebilen, gerekli formasyonu olan insan gücüne doğru yönelmektedir. Gençlerimizi, istemedikleri ve çalışmayacakları dallarda, salt o konuda kontenjan var diye, eğitmekten vazgeçip, temel formasyonu güçlü, öğrenmeyi bilen, esnek, bilişim teknolojilerine aşina, iletişim yetenekleri gelişmiş, sosyal bilimlerle ilgili, kültürlü bireyler olarak yetiştirmeliyiz.

Öğretim üyesi yetiştirmeye paralel olarak, talebin düşük olduğu dallardaki öğretim üyelerini, bilişim teknolojileri alanında, uygun bir şekilde yeniden eğiterek, bilişim teknolojilerine en azından yarı zamanlı olarak transfer etmeliyiz.

Yeniden eğitim kapsamında, teknik formasyonu olan üniversite mezunlarını bilişim teknolojilerine kazandıracak programlar geliştirmeliyiz. Bugün, piyasada çalışan bilişimcilerin çok önemli bir kesimi iş hayatında, kendi çabaları ile böyle bir eğitimi yaşayarak sektördeki yerlerini almışlardır. Bunu, sivil toplum örgütleri, özel sektör devlet ve özellikle üniversitelerin katkılarıyla hayata geçirebiliriz.

Kültürel Sorunlar

Birey olarak, okuma ve özellikle yazma kültürümüzün olmayışı, ortak çalışma alışkanlıklarımızın eksikliği, topluluk önünde konuşma, sivil toplum örgütlenme eksikliklerimiz, ilk anda akla gelen kültürel sorunlar. Bunun bir yansıması olarak "chat" türü etkinliklerin olağanüstü yaygınlığı görüyoruz. Bir sosyoloğun yorumuyla, "kahve kültürünü, Internet'e taşıdığınızda "chat" ortaya çıkıyor. Türkler'in kurduğu "zurna" ve benzeri kanallar, sosyolojik olarak bir fenomendir. Yanlış anlaşılmasın, "chat"i afaroz etme niyetinde değilim. Çok yararlı amaçlarla kullanılabilir ve evrensel boyutta kullanılan bir araç. Sırf geyik amacıyla kullanılan chat, umarım, geçici bir fenomendir ve daha olumlu, kişisel gelişmeye ve diğer araçların kullanımına geçişe izin verir.

Internet'in hedeflediği, bilgi/bilişim toplumuna, 'televole kültürü' ile ulaşamayacağımız açıktır. Internet'in, istenilen şekilde büyümesi ve toplumsal yarar üretmesini engelleyen önemli etmenlerden biri "televole kültürü" daha doğru bir söylemle; entellektüel etkinliğin düşük düzeyde olmasıdır. Daha fazla okuyan, yazan, düşünen, düşüncelerini paylaşan bireyler yetiştirmeliyiz.

Internet'in sunduğu önemli bir avantaj da bireysel gelişim olanağıdır. Bizde, bireyselleşmede sorunlar var; kişisel sorumluluğumuzu, toplumsal birliktelik içinde bırakıveriyoruz. 'Elle gelen düğün bayram' bunun açık bir kanıtı. Bu, uzaktan eğitim, web temelli eğitimin başarısı için aşılması gereken engellerden biri.

Yapısal Sorunlar

Yapısal sorunların başında, gelir dağılımı, nüfusun sektörel dağılımı ve eğitim düzeyi gelmektedir. Türkiye'de, ortalama gelir düzeyinin düşüklüğü ve gelir dağılımının dengesizliği, nüfusun büyük çoğunluğu için, Internet'e erişimi zorlaştırıyor. Bilgisayar alımı ve hatta Internet kullanımını masrafı, pek çok kesim için yüksek gelebilecektir. İstisnaları olsa bile, köy ve kasabada Internet cazip gelemiyebilir. Bu kesimlerdeki vatandaşlar için henüz Türkiye Interneti'nde çok fazla bir şey yok. Ancak Türkiye'de Internet'e ilgi ile bakan, meraklı, iş yapmak isteyenler de çıkmaktadır. Yerel yönetimler, halk kütüphaneleri, okullar bu konuda önemli rol oynayabilirler.

Sayısal uçurum "digital divide" çok ciddi olarak üzerinde durulması gereken bir kavram. Bu uçurumu ortadan kaldırmaya yönelik, iyi düşünülmüş politikaların partiler üstü bir anlayışla oluşturulması gerekir. Internet'i yol, su, elektrik, telefon gibi algılayıp, evrensel hizmet kapsamı içinde düşünmek gerekir.

Ülkedeki işletmelerin büyük çoğunluğunun, modern işletme kavramlarının dışında olduğu, henüz rekabeti ciddi bir şekilde hissetmedikleri kabul görmüş bir gerçektir. Sanayi kuruluşlarımızın bile kârlarını faizden kazandıkları geçen yılın hikayesiydi. Araştırma geliştirme kavramına oldukça uzak olduğumuz, üretim planlaması, maliyet muhasebesi, pazarlama, stok kontrolü gibi kavramlara yabancı işletmelerimizin çok sayıda olduğu da bilinen bir gerçektir. ABD'de, Internet'in, ekonomiye bu kadar büyük ivme vermesi, üretkenliğin artışına katkıda bulunmasının ana nedeni, zaten var olan kurum kültürü ve mekanizmaları, bilişim teknolojileri ile yeniden tasarlayıp, hızlandırabilmiş olmasıdır. Ülkemizde B2B (business to business)'in kılmıdamasındaki zorluklar da, bu işletme kültürü ve ilkelerin yaygın olmayışından kaynaklanmaktadır.

Yasal Sorunlar

Mevzuata ilişkin çeşitli sorunlar ve güvenlik konuları da bazı kişiler üzerinde olumsuz etki bırakıyor. Yasal sorunlar çok ciddi bir problem olmasa da, yeni düzenlemelere gitmek gerekmektedir. Özel sektör ve STK'lerin aktif katkıları ile gerekli yasal düzenlemeleri, çok aceleye getirmeden, hayata geçirmeliyiz. Sayısal imza, tüketiciyi koruma konuları, borçlar ve ceza yasalarında bazı değişiklikler yapılmalıdır. İnternet cafeler konusu ancak oto-denetim ve örgütlenme ile çözülebilecek bir noktaya gelecektir.

Bu arada kişisel hakların "privacy" güvence altına alınması üzerinde özenle durulması gereken bir konudur. Hayata geçme umudu yeşermiş gözükken MERNIS'in getirdiği bireysel kimlik numaralarının, tüm kamuda, doğrudan kullanılmasının sakıncaları üzerinde durmak zorundayız.

Ulusal Sahiplenme Sorunları

Kanımcı, Türkiye İnternet kamuoyunun en büyük başarısızlığı, İnternet'in ülke gündemine girememiş olmasıdır. Televizyonlarda İnternet reklamlarının öne çıkması, başarılı reklamcıların ilginç numaraları, Türkiye'nin gündeminde İnternet ve temsil ettiği teknolojilerin olmadığı gerçeğini değiştirmez. Siyasal gündemci, İnternet hiç giremedi. İnternet'i işleyen TBMM'deki konuşma ve soru önermeleri sayısı hiç de iç açıcı değil. TBMM Bilgi ve Bilgi Teknolojileri grubu bugüne dek, doğrudan İnternet'i işleyen bir oturum yapamadı. Siyasal partilerimizin hâlâ yazılı bir İnternet politikası olduğunu söylemek pek mümkün değil. Bilgi Bakanlığı tartışmaları, çok dar bir kapsamda başladı ve şimdilik söndü. Henüz ulusal eylem planı yapma konusunda bir girişim bile yok.

İnternet sektörü olarak, henüz ortak akıl oluşturma çabalarını yeterince ciddiye alamadık. Aramızdaki çeşitli çelişkilere rağmen ortak hedeflerde anlaşılıp, onları hayata geçirmek hepimizin ortak çıkarıdır.

Sonuç

Bu yazıda, Türkiye İnternet'i önündeki, önemli gördüğüm, bazı engelleri belirtmek istedim. Tüm engellerin bunlar olduğu iddiasında değilim, ama bunların tartışılması ve en önemlilerinin üzerine gidilmesi gerektiğini belirtmek istiyorum. Yazı, bazılarına çok kötümser gelebilir. Türkiye İnternet'i olabileceği noktanın epey altında geliştirdi, geliştiriyor. Tüm bunlara rağmen, ben iyimserim. Başarılı politikalar ve uygulamalarla çemberi kırmak mümkündür.

Türk toplumunda epey dinamik unsur var. Şayet, Türkiye Bilişim ve İnternet kamuoyu olarak, ortak akıl oluşturmaya yeteri kadar çaba harcarsak, ortak hedefler belirleyip hayata geçirebiliriz. Türkiye İnternet'i, ülkemizin gelişmesinde, Avrupa Birliği ve dünya ile bütünleşmesinde önemli katkıda bulunabilir. Türkiye'nin İnternetsiz bunları yapma şansı da yoktur. Türkiye'yi İnternet'e taşımak ortak sorumluluğumuzdur.